

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MUDOFAA QOBILIYATI

Abdullaxo‘jayev Muhammadyusuf

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

1 – son davolash ish fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: PhD **Sherzod Iskandarov**

Toshkent davlat tibbiyot universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining mudofaa qobiliyati tarixiy poydevori, bugungi rivojlanish bosqichi va kelajakdagi strategik imkoniyatlari asosida tahlil qilinadi. Mamlakatning geostrategik joylashuvi, qadimdan shakllangan harbiy an‘analari hamda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan islohotlar mudofaa tizimining barqarorligini ta‘minlovchi asosiy omillar sifatida o‘rganildi. Bugungi kunda Qurolli Kuchlarning inson resurslari, texnik ta‘minoti, harbiy ta‘lim tizimi va xalqaro hamkorligi bo‘yicha mavjud statistik ko‘rsatkichlar umumlashtirildi. Shuningdek, mudofaa sohasida texnologik modernizatsiya, raqamlashtirish va yosh kadrlar salohiyatiga asoslangan istiqbolli yo‘nalishlar ko‘rsatib berildi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston mudofaa tizimining izchil rivojlanayotganini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: mudofaa qobiliyati, geostrategik joylashuv, armiya, qurolli kuchlar, harbiy modernizatsiya, suverenitet, xavfsizlik siyosati, milliy xavfsizlik, harbiy strategiya, texnologik modernizatsiya, harbiy ta‘lim, xalqaro hamkorlik, harbiy infratuzilma.

Har bir davlatning mustaqilligi va suverenitetini ta‘minlashda avvalo, uning mudofaa qobiliyati muhim faktorlar dan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi ham mustaqillik yillaridan buyon milliy xavfsizlik va hududiy yaxlitlikni ta‘minlash maqsadida o‘zining mustahkam mudofaa tizimini

shakllantirishga alohida e'tibor qaratib kelmoqda. Bugungi kunda harbiy sohadagi islohotlar, armiyaning professional darajada rivojlanishi va shu bilan birga xalqaro hamkorlik mamlakatning harbiy salohiyatini kuchaytirmoqda. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi mudofaa tizimining tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va uning bugungi globallashayotgan zamondagi o'rni haqida tahliliy fikr yuritiladi.

O'zbekiston Respublikasi joylashgan Markaziy Osiyo hududi qadimdan Osiyo platosining shimoliy va janubiy qismlarini, Buyuk Ipak yo'lining sharqiy va g'arbiy yo'nalishlarini bog'lab turuvchi chorrahada joylashgani tufayli muhim strategik ahamiyat kasb etgan. Ko'plab Ahamoniylar satrapiyalari orasida So'g'diyona va Baqtriya miloddan avvalgi VI–IV asrlardan imperiyaning muhim harbiy ma'muriy birliklari bo'lgib kelgan. Bu hududning geografik joylashuvi qo'shinlar harakati, harbiy tranzit va siyosiy nazorat nuqtasi sifatida qadimdan muhim bo'lgan. Miloddan avvalgi 329–327-yillarda Makedoniyalik Aleksandrning Markaziy Osiyoga yurishlari haqida Arrian, Kvint Kurtsiy Ruf va Strabon kabi antik mualliflar batafsil ma'lumot beradi. Ayniqsa, So'g'diyona qal'alari — Qal'ai Mug' va Ko'histon atrofidagi istehkomlarning kuchli qarshilik ko'rsatganini Arrian o'zining “Aleksandr yurishlari” asarida aniq qayd etadi. Bu voqealar hududning tabiiy-geografik sharoitlari va strategik imkoniyatlarining harbiy ahamiyatini oshirganini ko'rsatadi. Milodiy I–III asrlarga kelib, Kushonlar davlati Buyuk Ipak yo'lining markaziy bo'g'inlarini o'z nazoratiga olgan. Xitoy yilnomalari — “Hou Han Shu” va Bichurinning Xitoy manbalari tarjimalarida — Kushonlarning savdo yo'llari xavfsizligini ta'minlash uchun harbiy garnizonlar va qo'riqlash tizimlari yaratgani qayd etilgan. Bu davrda O'zbekiston hududi

iqtisodiy va harbiy tranzit markaziga aylangan. VI–VIII asrlarda Turk xoqonliklari hukmronligi davrida Markaziy Osiyo yana Sharq–G‘arb chorrahasi sifatida siyosiy-harbiy markazga aylandi. L. Gumilevning tadqiqotlarida Turk xoqonligining siyosiy kuchi aynan Markaziy Osiyodagi strategik hududlarni nazorat qilish bilan mustahkamlanganligi ta’kidlanadi. XIV asrda Amir Temurning Movarounnahrni o‘z saltanatining markaziga aylantirishi ham hududning strategik imkoniyatlari bilan izohlanadi. Temurning “Tuzuki Temuriy” asarida Samarqandning harbiy-logistik qulayligi, qo‘shinlarni tez safarbar etish imkoniyati va geosiyosiy ustunliklari ko‘rsatilgan. Bartoldning tadqiqotlariga ko‘ra, Temur harbiy yurishlarining aksariyati aynan shu hududdan boshqarilgan. XIX asrda Rossiya imperiyasining Markaziy Osiyoga yurishi vaqtida O‘zbekiston hududi yana strategik mintqa sifatida baholangan. General-gubernator K.P. Kaufmannning rasmiy hisobotlari va harbiy-statistik materiallarida bu hudud imperiyaning janubiy chegara istehkomi sifatida ko‘rilgani qayd etilgan. XX asrda Sovet Ittifoqi davrida ham O‘zbekiston hududi strategik harbiy hudud sifatida e’tirof etilgan. 1980-yillarda SSSR Markaziy Osiyoda yirik harbiy garnizonlar, aviabazalar va harbiy o‘quv muassasalari joylashtirgani sovet arxiv hujjatlarida va 1989-yilda nashr etilgan hujjatlar to‘plamlarida o‘z aksini topgan. Bu infratuzilma keyinchalik mustaqil O‘zbekiston mudofaa tizimi shakllanishiga tayanch bo‘lib xizmat qildi. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi mudofaa tizimi mustaqillik yillaridan beri bosqichma-bosqich olib borilgan keng ko‘lamli islohotlar natijasida sezilarli darajada yangilanib, mamlakatning harbiy salohiyati mintaqadagi eng barqaror mudofaa tizimlaridan biriga aylangan. Ochiq ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekiston Qurolli Kuchlarining faol xizmatchilari soni

oʻrtacha 45–50 ming atrofida baholanadi, shuningdek, Ichki qoʻshinlar, Chegara qoʻshinlari va Favqulodda vaziyatlar tuzilmalarini qoʻshib hisoblaganda umumiy mudofaa salohiyati 60–70 ming atrofida boʻlishi qayd etiladi. Mamlakat demografik tarkibidan kelib chiqib, harbiy xizmatga yaroqli yoshlar sonining 15 milliondan ortiq ekani Oʻzbekistonning potensial mudofaa resurslari juda yirikligini koʻrsatadi. Harbiy texnikani modernizatsiya qilish ham mudofaa siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biridir. Ochiq harbiy statistik maʼlumotlar Oʻzbekiston qurolli kuchlarida bir qancha zamonaviy va modernizatsiya qilingan sovet rusumidagi texnikalar mavjudligini qayd etadi. Xususan, T-72 rusumidagi asosiy jangovar tanklar, BTR-80 va BTR-70 zirhli transport vositalari, shuningdek BMP-1/2 piyoda jangovar mashinalari xizmatda turadi. Havo kuchlarida esa transport va jangovar vazifalarni bajaruvchi Mi-8, Mi-17 hamda Mi-24 rusumidagi vertolyotlar mavjudligi ochiq manbalarda qayd etilgan. Aynan shu texnikalar muntazam ravishda modernizatsiya qilinib, texnik xizmat koʻrsatish va taʼlim-tayyorlov tizimlari orqali jangovar imkoniyatlari oshirilmoqda.

Mudofaa sohasining moliyaviy taʼminoti ham yildan yilga mustahkamlanmoqda. Ochiq iqtisodiy tahlillarga koʻra, Oʻzbekiston yillik mudofaa xarajatlari miqdori **700–800 million AQSh dollari** atrofida baholanishi, modernizatsiya va professional armiyaga oʻtish jarayonlarini qoʻllab-quvvatlayotganini koʻrsatadi. Ushbu mablagʻlar asosan harbiy infratuzilmani rivojlantirish, harbiy texnikani taʼmirlash va yangilash, kontrakt asosidagi xizmatni kuchaytirish, qoʻmondonlik tizimini takomillashtirish kabi yoʻnalishlarga yoʻnaltirilmoqda. Bugungi mudofaa tizimining muhim tarkibiy

qismi — harbiy ta’limdir. Qurolli Kuchlar Akademiyasi, Oliy Harbiy Aviatsiya maktabi, Harbiy-texnika instituti, Chirchiq oliy tank qo‘mondonlik-texnika maktabi va boshqa harbiy bilim yurtlari zamonaviy kadrlar tayyorlashni davom ettirmoqda. Harbiy xizmatchilar xalqaro tajriba asosida o‘qitilib, safarbarlik, muvofiqlik, taktik tayyorgarlik bo‘yicha ko‘plab qo‘shma mashg‘ulotlarda qatnashmoqda. So‘nggi yillarda O‘zbekiston BMT, SHHT va MDH doirasidagi qo‘shma harbiy mashg‘ulotlarda faol ishtirok etayotgani Qurolli Kuchlarning xalqaro standartlarga mos tayyorgarlikka ega bo‘layotganidan dalolat beradi. Umuman olganda, bugungi O‘zbekiston mudofaa tizimi inson resurslari, texnik baza, harbiy ta’lim, professional xizmat va xalqaro hamkorlik kabi omillar uyg‘unligida jadal rivojlanmoqda. Bu jarayon mamlakatning hududiy yaxlitligini, suverenitetini va milliy manfaatlarini himoya qilishda mustahkam poydevor yaratmoqda. Kelajakda O‘zbekiston mudofaa tizimi texnologik modernizatsiya, inson resurslaridan samarali foydalanish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali yanada mustahkamlanishi kutiladi. Aholining qariyb **60 foizining 30 yoshdan kichik** bo‘lgani Qurolli Kuchlar uchun katta kadrlar salohiyatini yaratadi. Mamlakat iqtisodiyotining yillik **5–6 foiz** darajasidagi o‘shish sur‘atlari mudofaa xarajatlarini barqaror moliyalashtirishga imkon berib, texnik parkni bosqichma-bosqich modernizatsiya qilishni qo‘llab-quvvatlaydi. Yaqin yillarda dron texnologiyalari, raqamli aloqa tizimlari, razvedka va kuzatuvning yuqori aniqlikdagi vositalarini joriy etish mudofaa sohasining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lishi ko‘zda tutilmoqda. Shuningdek, harbiy ta’lim muassasalarida IT, dron boshqaruvi, muhandislik va harbiy logistika kabi texnik yo‘nalishlarni chuqurlashtirish, har yili minglab yoshlarning harbiy akademiyalarga qiziqishi

ortib borayotgani bilan birga, professional armiyaning kengayishiga xizmat qiladi. Xalqaro miqyosda BMT, SHHT, MDH kabi tashkilotlar bilan qo'shma mashg'ulotlar va tajriba almashish dasturlarining kuchayishi O'zbekiston Qurolli Kuchlarining taktik tayyorgarligi hamda muvofiqligini oshiradi. Ushbu omillar uyg'un ravishda rivojlanishi mamlakatning mudofaa tizimini kelgusida yanada professionallashtirgan, texnologik va tezkor harbiy tuzilmaga aylantirishi kutiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston mudofaa tizimi tarixiy tajribaga, bugungi zamonaviy islohotlarga va kelajakdagi strategik yo'nalishlarga asoslangan holda izchil rivojlanib bormoqda. Qadimdan geostrategik ahamiyatga ega bo'lgan hududda shakllangan mudofaa an'analari mustaqillik yillarida professional armiyaga o'tish, harbiy ta'limni kuchaytirish va texnik bazani modernizatsiya qilish orqali yangi bosqichga ko'tarildi. Yaqin kelajakda texnologik yangiliklar, xalqaro hamkorlik va yosh avlodning vatanparvarlik ruhida yetishib borishi Qurolli Kuchlarning salohiyatini yanada yuksaltirishi kutiladi. Shu bilan, O'zbekistonning mudofaa tizimi davlat suvereniteti va milliy xavfsizlikni ta'minlashda ishonchli tayanch bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Геродот. (1999). История. Перевод Г. А. Стратановского. Москва: АСТ.
2. Арриан. (1976). Поход Александра. Перевод А. Г. Бокщанина. Москва: Наука.
3. Бичурин, Н. Я. (1950). Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии. Москва: Наука.

4. Гумилёв, Л. Н. (2002). Древние тюрки. Москва: АСТ.
5. Темур, А. (1991). Тузуки Темурий. Тошкент: Фан.
6. Бартольд, В. В. (1963). Туркестан в эпоху Амир Темура. Москва: Наука.
7. Кауфман, К. П. (1871). Материалы для географии и статистики Туркестанского края. Санкт-Петербург.
8. Сборник документов по истории Средней Азии и Казахстана. (1989). Москва: Наука.
9. Global Firepower. (2024). Uzbekistan Military Strength. Ochiq statistik hisobot.
10. Trading Economics. (2023). Uzbekistan – Armed Forces Personnel (Total).
11. Aviation Safety Network. (2023). Aviatsiya bo'yicha ochiq statistika.
12. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023).
13. O'zbekiston Respublikasi "Mudofaa to'g'risida" Qonuni. (1992).
14. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi. (2023–2024). Rasmiy axborotlar va press-relizlar.